

Gieysztor, Aleksander

Jadwiga Karwasińska (1900-1986)

Studia Źródłoznawcze 34, 137-138

1993

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jadwiga Karwasińska

(1900–1986)

Odejście Jadwigi Karwasińskiej środowisko mediewistów i archiwistów odczuło jako szczególną swoją stratę. Zabrakło znakomitego umysłu krytycznego, czujnego na każde uchybienie regułom warsztatu historycznego, a jednocześnie umysłowości twórczej, która na paru polach dziejopisarstwa pozostawiła wybitne ślady. Zabrakło człowieka o ujmującym pięknie moralnym, życzliwego innym, człowieka wyjątkowej dyscypliny wewnętrznej.

Urodzona w Radomsku (6 I 1900), wychowana w rodzinie o głębokiej kulturze inteligenckiej, zaraz po maturze w 1918 r. rozpoczęła studia historyczne w Uniwersytecie Warszawskim. Przerwane zostały w roku 1920 paromiesięczną służbą ochotniczą w wojsku, gdzie na froncie i na najbliższym jego zapleczu ta pełna delikatności młoda kobieta pełniła z oddaniem najcięższe obowiązki sanitariuszki. Pozostawione w rękopisie Jej zapiski są świadectwem i czasu, i jej postawy. Studia zakończyła w seminarium Jana Karola Kochanowskiego w roku 1925, uzyskując doktorat na podstawie dysertacji o sąsiedztwie kujawsko-krzyżackim 1235–1343, ogłoszonej drukiem w 1927 r. Po sześćdziesięciu latach od ogłoszenia tej rozprawy nic jej nie zbywa z aktualności i przydatności naukowej. Do tejsze tematyki należy „Polityczna rola biskupa Wolimira” (1928).

W roku 1925 weszła w skład pracowników Archiwum Głównego Akt Dawnych, gdzie jego dyrektor, Józef Siemieński utworzył zespół archiwistów o świetnych kwalifikacjach badawczych. Podjęła pogłębiane przez lata rozpoznawanie

skarbowości staropolskiej, ogłaszając metodycznie i merytorycznie cenne publikacje o rachunkach dworu królewskiego i żup solnych, o historii archiwów skarbowych koronnych (1927–1929).

Wydrukowała rachunki z prac budowlanych w Nowym Mieście Korczynie w latach 1402–1408 (1956), i z budowy gmachów Zamku Królewskiego w Warszawie za Zygmunta Augusta (1985 — ostatnia to Jej publikacja). Wzięła udział w szeroko zakrojonych pracach zespołu nad archiwami dawnej Rzeczypospolitej, śladem pozostał referat na V zjeździe historyków w 1930 r. Część ocalonych wyników ogłosiła później w podstawowym nadal artykule o dokumentach krzyżackich wchodzących od 1466 r. do tego Archiwum (1948). Zredagowała świetny przewodnik po zespołach Archiwum Głównego (1958). Do dawnej serii *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum* wprowadziła doniosłej treści tom III z aktami procesowymi 1420–23 (1935).

Jej dwudziestoosmioletnią służbę archiwalną przerwało małoduszne zwolnienie w środku ponurego okresu (1951). Ówczesne Kierownictwo Badań nad początkami państwa podjęło przedsięwzięcia edytorskich. Rozpoczęła nowy rozdział swego życia naukowego, podejmując studia krytyczne nad tekstami z przełomu X i XI w., w szczególności nad Żywotami św. Wojciecha. Owoce tych prac to: wnikliwe rozprawy (1958, 1959) i prawdziwie doskonale tomy nowej serii *Monumenta Poloniae Historica* t. IV/1 (1962) św. Wojciecha żywot pierwszy; t. IV/2 (1969) św. Wojciecha żywot drugi pióra Brunona z Kwerfurtu; t. IV/3 (1973) żywot Pięciu Braci i list Brunona do Henryka II. Edycje te spotkały się z międzynarodowym uznaniem. Jej komentarz do przekładu tych zabytków wydany jako „Piśmiennictwo czasów Bolesława Chrobrego” (1966) udostępnił je szerszemu ogółowi czytelniczemu.

Kontynuując aż do późnego osłabnięcia sił wątki poprzednich zainteresowań, przystąpiła do nowego zadania, jakim miało się stać krytyczne opracowanie bull i innych dokumentów odnoszących się do stosunków Polski z papieżstwem do roku 1198 (*Polonia pontificia*). Pracy tej nie zdołała już znacznie posunąć, pozostawiając sporo cennego materiału.

Była także wieloletnim nauczycielem akademickim. Od roku 1930 prowadziła zajęcia z nauk pomocniczych historii na Wydziale Historycznym UW. W pamięci uczestników tych ćwiczeń zapisała się Jej precyzja dydaktyczna, umiejętność rozbudzania zainteresowań i radowania się z pokonywania przeszkód¹.

Ćwiczenia i wykłady kontynuowała dla historyków i historyków sztuki aż do 1957 r. Osobnym rozdziałem Jej pracy uniwersyteckiej stało się tajne nauczanie w latach 1941–1944,

z którego złożyła ogłoszoną w roku 1961 przejmującą relację w tomie „Z dziejów podziemnego Uniwersytetu Warszawskiego”.

Od roku 1951 była kierownikiem Pracowni edytorskiej najpierw w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN, a od 1956 do 1970 w Instytucie Historii PAN. Habilitowała się

w 1946 r. w Uniwersytecie Warszawskim. W 1961 r. uzyskała tytuł profesorski. „Studia Źródłoznawcze” zawdzięczają Jej nie tylko świetne rozprawy, ale także życzliwe a wymagające doradztwo świadczone od początków czasopisma po ostatnie tomy dotknięte Jej ręką.

Aleksander Gieysztor

---

¹ Zob. też Zbigniew Wójcik, Wspomnienie o profesor Jadwidze Karwasińskiej, Tygodnik Powszechny, nr 4 (1961) z 25 I 1989 r.